

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна
академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних
наук
Кафедра психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Формування успішної особистості дитини молодшого шкільного віку
із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії

Виконав студент групи Пм-2
спеціальності 053 Психологія
Белоградова Галина Геннадіївна
Керівник: ___ Чередніченко О. М.
Рецензент: ___ Велитченко Л. К.
Нормоконтроль ___ Поліна Бондар

Запоріжжя
2024 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 108 с., 2 табл., 5 рис., 91 джерел.

Об'єкт дослідження – формування успішної особистості.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови формування успішної особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, нормативно-правових документів про освіту, узагальнення досвіду роботи вчителів-практиків); практичні (спостереження, анкетування, тестування, констатувальний та формувальний експерименти, обробка експериментальних даних).

Навчальний процес має створювати та забезпечувати оптимальні умови для того, щоб діти молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку могли максимально реалізувати свої природні можливості, пізнати себе і навколишній світ. Тому, все частіше вітчизняні педагоги та психологи, наголошують на тому, що з метою розвитку дитячих здібностей, прискорення адаптації, зниження в окремих дітей гіперактивності, замкнутості варто впроваджувати інноваційну технологію – арт-терапію, яка сформувалася на межі різних наукових галузей і нині, в умовах пошуку нових ефективних методів і прийомів ціннісного виховання дітей із затримкою психічного розвитку, може стати унікальним способом спілкування дитини із самою собою; інструментом, що допоможе зрозуміти й оцінити свої почуття, спогади, образи майбутнього.

ФОРМУВАННЯ, УСПІШНА ОСОБИСТІТЬ, ДИТИНА
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО

РОЗВИТКУ, ЗАСОБИ, АРТ-ТЕРАПІЯ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Реформування змісту початкової освіти передбачає не лише оволодіння учнями відповідною сумою предметних знань та спеціальних умінь і навичок, а й формування в них бажання та вміння вчитися, сприяє набуттю життєво важливих компетентностей. З кожним днем суспільство все більше розуміє, що його основи закладаються в дитинстві, а найбільш цінний його здобуток – це психічне здоров'я кожної дитини, її почуття, емоції, душа. І саме для збереження морально-духовного світу дитини із затримкою психічного розвитку, її психічного здоров'я, актуальним постає питання пошуку нових методів психотерапевтичних впливів, які зможуть допомогти дитині «зняти тягар з тендітної душі», розв'язувати конфлікти з самою собою та світом, що її оточує; знайти вихід з певної життєвої ситуації, знизити стреси та напругу, пов'язану з навчанням і наповнювати себе позитивними емоціями, приємними враженнями; сприяти розвитку уяви, творчому самовираженню.

Навчальний процес має створювати та забезпечувати оптимальні умови для того, щоб діти молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку могли максимально реалізувати свої природні можливості, допомогти пізнати себе і навколишній світ. Тому, все частіше вітчизняні педагоги та психологи, наголошують на тому, що з метою розвитку дитячих здібностей, прискорення адаптації, зниження в окремих дітей гіперактивності, замкнутості та вдосконалення координації рухів

дрібної моторики варто впроваджувати інноваційну технологію – арт-терапію. Арт-терапія не вимагає від дитини наявності високого інтелектуального потенціалу, а її основна мета – гармонізація та розвиток особистості через самовираження та сублимацію, що вирішує низку специфічних проблем дітей із затримкою психічного розвитку.

Художня творча діяльність уже є своєрідним арт-терапевтичним процесом і дає можливість спостерігати за дитиною у процесі спонтанної творчості, наблизитися до розуміння її інтересів, цінностей, побачити її неповторність та внутрішній світ. У даному випадку діагностичний і терапевтичний процеси протікають водночас завдяки захоплюючій спонтанній творчості, в результаті якої налагоджуються емоційні, довірливі, комунікативні контакти між дорослим та дитиною.

Саме тому, провідне місце у проблемі збереження психічного здоров'я дітей молодшого шкільного віку відводиться арт-терапії – терапії мистецтвом. Особливе значення тут звичайно ж займає початкова ланка навчання, оскільки саме у цей період вікового розвитку дитини відбувається становлення рис особистості, характеру, формування психологічної стійкості.

Формування успішної, гармонійно розвиненої особистості засобами арт-терапії є предметом поліфундаментальних досліджень спеціалістів багатьох галузей наукового знання. Крізь призму психології, педагогіки, філософії, соціології відбувається теоретичне осмислення головних концептуальних ліній проблеми, а також апробуються універсальні технології з метою емпіричного дослідження цього феномена (К. Антипова, Г. Бендерська, І. Бех, О. Бреусенко-Кузнецов, Г. Васянович, О. Вознесенська, О. Деркач, Л. Животенко, О. Кондрицька, О. Молчанова, В. Оденцова, Л. Павленко, Л. Підлипна, О. Рибак, О. Сорока, С. Шабутін та ін).

В Україні питання впливу арт-терапії на дітей досліджують багато

вчених-теоретиків та практиків (С. Березка, О. Брикова, Ю. Бугера, О. Вознесенська, Н. Гайструк, І. Грицюк, О. Деркач, Т. Кваша, Т. Логвіна Бик, А. Хіля та ін.). Вчені А. Копитін, О. Свистовська узагальнили основні принципи і робочі прийоми використання арт-терапії в роботі з дітьми як засобу розвитку певних особистісних якостей і вмінь, запропонували підходи до діагностики і корекції емоційних розладів у дітей та підлітків. О. Серова обґрунтувала ефективність творчих методик у самопізнанні і особистісному рості.

Дослідженням психокорекційного впливу мистецтва на дітей з особливими освітніми проблемами та різних видів арт-терапії займались: О. Бабяк, Н. Баташева, І. Біла, Л. Виготський, О. Гаврилушкіна, І. Гладченко, О. Граборов, Т. Головіна, Т. Кузьменко, І. Малашевська, Н. Манько, В. Синьов, О. Сорока, Л. Руденко, О. Хохліна, М. Федоренко та ін.

З психологічної точки зору успішна особистість пов'язана з розвитком у молодшого школяра відчуття щастя, радості, задоволення від спілкування з іншими та участі в процесі взаємодії з навколишнім світом. У цьому контексті успішну особистість представлено у працях І. Муханової, І. Олійник, К. Островської, Л. Прохоренко, В. Стасенко та ін.

Аналіз сучасних наукових праць з проблема формування успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку в умовах сучасної української школи свідчить про доцільність застосування саме арт терапевтичних технік у професійній діяльності вчителів початкових класів. Водночас проблема впровадження зазначених методів у розвивально-освітнє середовище недостатньо вивчена, а з іншого боку, має як наукову, так і практичну значущість, потребує подальшого поглибленого дослідження в психолого-педагогічному та соціальному аспектах.

Тому, у зв'язку з цим, темою нашого наукового дослідження обрано:

«Формування успішної особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії».

Об'єктом нашого дослідження є формування успішної особистості. Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови формування успішної особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови формування успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Вивчити та проаналізувати психолого-педагогічну й методичну літературу з проблеми дослідження.

2. Встановити взаємозв'язок між психологічними особливостями особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку та психолого-педагогічними умовами його розвитку.

3. Розробити програму формування успішної особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії.

4. Експериментально перевірити ефективність програми формування успішної особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії.

Теоретико-методологічну основу нашого дослідження склали: положення про єдність закономірностей типового та порушеного психічного розвитку (Л. Виготський, В. Засенко, В. Кобильченко, А. Колупаєва, Г. Костюк, В. Лубовський, Т. Сак, В. Синьов, А. Шевцов та ін.); особливості та принципи психокорекційної роботи з дітьми із затримкою психічного розвитку (Т. Ілляшенко, О. Колишкін, Л. Кондратенко, В. Кротенко, О. Мамічева, В. Липа, К. Островська, Л. Прохоренко, О. Снісаренко, О. Хохліна та ін.); положення Міжнародної класифікації

функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я; сучасні дослідження впливу творчості та різних видів мистецтва на розвиток особистості (О. Бабяк, І. Біла, Т. Головіна, І. Гладченко, А. Хіля та ін.).

Методи дослідження. Забезпечення достовірності положень і висновків, вирішення поставлених задач зумовило використання комплексу взаємопов'язаних методів дослідження: теоретичні (аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури, державних документів про освіту, узагальнення досвіду роботи вчителів-практиків); практичні (спостереження, анкетування, тестування, психолого-педагогічний експеримент, обробка експериментальних даних).

Експериментальну роботу проведено з учнями молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку Комунального закладу «Запорізька спеціальна школа-інтернат «Оберіг» Запорізької обласної ради. В експерименті взяли участь учні початкових класів (3-А – 9 учнів та 3-Б – 8 учнів). Категорія учнів добиралася згідно діагнозу ІРЦ в особовій справі (діагноз – затримка психічного розвитку).

Практичне значення отриманих нами результатів полягає в тому, що розроблено програму формування успішної особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії. Результати описаного дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки вчителів початкових класів для нової української школи.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (91 найменування). Загальний обсяг становить 108 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 90 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження, вивчення досвіду роботи вчителів початкової школи та практичних психологів, що опікуються ідеями формування успішної особистості молодших школярів із затримкою психічного розвитку, а також етапи реалізації дослідження (констатувальний, формувальний та контрольний зріз) дали можливість дійти наступних висновків.

Успішна особистість – це самодостатня людина, що розвивається в руслі рівноваги, гармонії, їй притаманні спонтанність та креативність, вона здатна легко пристосовуватися до постійно мінливих умов життя. Людина, яка обов'язково досягає бажаних результатів, доводить розпочату справу до кінця та реалізує власні потреби.

Для початкової школи проблема формування успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку є не новою, але досить актуальною, що спонукало нас до пошуку та визначення ефективних психолого-педагогічних умов щодо реалізації даного завдання.

У ході експериментального дослідження на підставі використання цілого комплексу діагностичних методик нами було встановлено три вихідні рівні розвитку успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку. Середній рівень розвитку успішної особистості експериментальному класі становить 55,6%, а низький – 29,6%.

Враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів із затримкою психічного розвитку, їхню схильність до творчості, уяви, фантазії та малювання, матеріали для створення розвивальної програми з формування успішної особистості представлені у вигляді казок, малюнків, історій, анекдотів та ін. Основним путівником задля проведення такої роботи використано психологічні ідеї та методичні вказівки австралійського психолога Б. Доріс, представлені у збірці «Жила собі дівчинка, схожа на

тебе», яка об'єднує 11 основних тем.

Аналіз результатів контрольного зрізу дає підстави констатувати динаміку рівнів розвитку успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку та ефективність і психологічну доцільність створеної нами розвивальної програми.

За результатами виконання завдань контрольного зрізу нами зафіксовано суттєві зміни, а саме: до I (високого) рівня розвитку успішної особистості належить 48,1 %, до II (середнього) – 40,8%, до III (низького) 11,1 %. Зазначені зміни відбулися в експериментальному класі після впровадження розвивальної програми. Що стосується контрольного класу, то суттєвих змін не відбулося. На I (високому) рівні залишилось 15,4 %, на II (середньому) – 46,2%, на III (низькому) – 38,4 %. Як бачимо, системний комплексний підхід щодо створення спеціальних умов виявив позитивні результати для розвитку успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку.